

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-81-162>

УДК 338.43:338.246.4:351.77

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF STATE SUPPORT FOR AGRIBUSINESS UNDER EMERGENCY CONDITIONS

Здирко Наталія Григорівнадоктор економічних наук, професор,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5968-3502>**Дриманова Людмила Миколаївна**доктор філософії з обліку і оподаткування,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3854-1104>**Zdyrko Nataliya, Drymanova Liudmyla**
Vinnytsia National Agrarian University

У статті проаналізовано сучасний стан, напрями та результати державної підтримки аграрного сектору України в умовах надзвичайних ситуацій. Розглянуто основні інструменти фінансової допомоги – бюджетні дотації, пільгове кредитування, грантові програми, компенсації вартості втраченого та пошкодженого майна. На основі офіційних статистичних даних досліджено динаміку фінансування аграрного бізнесу за останні роки, структуру державних витрат за програмами підтримки, а також їхній вплив на ключові економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств. Виявлено основні проблеми використання бюджетних коштів – нерівномірність розподілу підтримки, недостатня прозорість механізмів фінансування, затримки у виплатах, низька результативність окремих програм. На основі проведеного аналізу сформульовано рекомендації щодо підвищення ефективності державної підтримки аграрного виробництва в умовах НС, зокрема: удосконалення критеріїв відбору одержувачів, запровадження моніторингу результатів використання коштів, розширення електронних систем звітності та підтримка малих фермерських господарств.

Ключові слова: фінансування, аналіз, державна підтримка, аграрний бізнес, надзвичайні ситуації, бюджетні програми, оцінка, ефективність.

In the context of war losses and economic instability, state support becomes a key tool for preserving and restoring Ukraine's agricultural potential. However, the effective use of budgetary funds requires a scientifically grounded evaluation. Due to the global crisis, it has become vitally necessary to update the system of financial support for agriculture by studying and applying advanced global approaches to financial relations between the state and agricultural producers. The use of statistical methods allows for an objective analysis of state program results, determining the impact of subsidies, loans, and grants on farmers' production activities, and formulating recommendations for increasing the effectiveness of state policy in this area. The article analyzes the current status, directions, and results of state support for Ukraine's agricultural sector. The main financial aid instruments are reviewed, including budgetary subsidies, preferential lending, grant programs, and compensation for the cost of machinery and seeds. Based on official statistical data, the paper investigates the dynamics of financing agricultural production in recent years, the structure of state expenditures across support programs, and their impact on key economic indicators of agricultural enterprises – production volume, profitability, yield, and employment levels. The article consistently implements an analytical, statistical, and applied approach, which allowed achieving the goal: to objectively assess the effectiveness of state support for agricultural production and outline ways for its improvement. The work also identifies the main problems in the use of budgetary funds, including the uneven distribution of support, insufficient transparency of financing mechanisms, delays in payments, and the low effectiveness of certain programs. Based on the conducted analysis, recommendations are formulated for increasing the efficiency of state

support for agricultural production under emergency conditions, specifically: improving recipient selection criteria, implementing monitoring of fund utilization results, expanding electronic reporting systems, and supporting small farms.

Keywords: financing; analysis; state support; agribusiness; emergency situations; budgetary programs; assessment; effectiveness.

Постановка проблеми. Державна підтримка аграрного сектору є одним із ключових інструментів забезпечення продовольчої безпеки, стимулювання виробництва та стабілізації соціально-економічної ситуації в сільській місцевості. В умовах воєнних дій, макроекономічної нестабільності та обмежених фінансових ресурсів особливої актуальності набуває питання ефективності використання бюджетних коштів, спрямованих на розвиток сільського господарства.

Попри суттєві обсяги державного фінансування, результати його впливу на продуктивність, рентабельність і стійкість аграрних підприємств залишаються неоднозначними. Існують проблеми нерационального розподілу ресурсів, непрозорості механізмів підтримки та відсутності системної оцінки ефективності державних програм. Традиційні підходи до аналізу, засновані лише на описових показниках, не дають змоги повною мірою визначити реальний вплив фінансових стимулів на результати діяльності аграрного сектору.

У зв'язку з цим виникає необхідність застосування статистичних методів оцінювання, які дозволяють кількісно виміряти взаємозв'язок між обсягами державної підтримки та показниками економічної ефективності сільськогосподарських підприємств, а також забезпечити науково обґрунтовані висновки щодо результативності аграрної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Воєнні умови за останні роки зумовили вітчизняних науковців та аналітиків приділяти значну увагу динаміці та структурі бюджетної підтримки агросектору; взаємозв'язку між фінансуванням і виробничими чи фінансовими результатами підприємств; регіональним відмінностям у результативності програм; проблемам цільовості та прозорості розподілу коштів. Останні вітчизняні дослідження зосереджуються на трьох взаємопов'язаних питаннях: структура та динаміка бюджетної підтримки; методологія кількісної оцінки її впливу на виробничі і фінансові показники господарств; виявлення прогалин у прозорості, цільовості та моніторингу програм.

Аналіз останніх публікацій на тему державної підтримки агробізнесу в умовах

війни свідчить про переорієнтацію наукової думки та практичних рішень з фокусом на кризове управління, відновлення втраченого потенціалу та залучення міжнародного фінансування.

Значний внесок у розроблення теоретико-методологічних засад оцінювання ефективності державної підтримки сільського господарства зробили А. Діброва, В. Русанюк, Д. Пилипенко, а також колективи дослідників НІСД та Аграрного політичного діалогу (APD). В їхніх працях сформовано концептуальні підходи до розуміння сутності державної підтримки, окреслено її інструменти та визначено напрями підвищення ефективності фінансування аграрного виробництва.

Так, у роботі А. Діброви [2] наголошується, що державна підтримка аграрного сектору має не лише компенсаторний, а й стимулюючий характер, однак її вплив на виробничі результати залишається непослідовним через недосконалість механізмів розподілу коштів. Автор пропонує застосовувати методи статистичного аналізу – зокрема індексний та регресійний підхід – для оцінювання зв'язку між обсягами фінансування та рівнем продуктивності сільськогосподарських підприємств.

У статті В. Русанюка обґрунтовано необхідність розроблення метрик ефективності державної підтримки малого та середнього аграрного бізнесу. Науковець зазначає, що формування системи показників дозволяє забезпечити кількісну оцінку результативності бюджетних програм, а також створити передумови для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [10].

Аналітичні звіти Аграрного політичного діалогу і дослідження Національного інституту стратегічних досліджень свідчать, що, попри зростання обсягів фінансової підтримки аграрного виробництва, її ефективність залишається неоднозначною. У звітах наголошується на проблемах нерівномірного розподілу коштів між регіонами, відсутності єдиної системи моніторингу та затримках у виплатах [11]. Пилипенко Д. у своїй роботі зосереджує увагу на статистичному моделюванні зв'язку між обсягами державного фінансування та фінансовими результатами аграрних підпри-

емств. Автором доведено наявність позитивної, проте не лінійної кореляції між рівнем державної підтримки та показниками рентабельності, що вказує на необхідність диференційованого підходу до розподілу бюджетних ресурсів [5].

Аналітичні дослідження KSE підкреслюють, що результативність програм державного фінансування значною мірою залежить від прозорості процедур і своєчасності виплат. Експерти вказують на потребу у створенні відкритої бази даних отримувачів підтримки та запровадженні єдиної електронної системи моніторингу [3].

Проведений аналіз наукових і аналітичних джерел дає підстави стверджувати, що сучасні дослідження проблеми характеризуються використанням переважно статистичних методів – кореляційно-регресійного, індексного, порівняльного аналізу. Проте залишається недостатньо розробленим напрям застосування каузальних методів оцінювання (difference-in-differences, propensity score matching), що дозволили б виявити причинно-наслідкові зв'язки між обсягами фінансування та змінами у продуктивності сільськогосподарських підприємств.

Таким чином, більшість науковців сходяться на думці, що оцінювання ефективності державної підтримки аграрного сектору потребує системного підходу, який передбачає поєднання макроекономічного та мікроекономічного аналізу, удосконалення статистичної бази даних та запровадження механізмів регулярного моніторингу результативності бюджетних програм.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових і аналітичних досліджень, присвячених оцінюванню ефективності державної підтримки аграрного сектору, низка аспектів цієї проблеми залишається недостатньо розробленою. У більшості робіт дослідники зосереджуються на аналізі динаміки бюджетного фінансування та загальних тенденцій його впливу на результати діяльності сільськогосподарських підприємств, проте менше уваги приділяється кількісному вимірюванню причинно-наслідкових зв'язків між формами підтримки та економічними результатами на мікрорівні.

Недостатньо дослідженими залишаються питання регіональної ефективності державних програм, зокрема різниці у впливі фінансування на аграрне виробництво залежно від кліматичних, логістичних і соціально-еконо-

мічних умов окремих областей України. В умовах воєнних дій ці диспропорції набули ще більшої актуальності, проте наукових робіт, що враховують воєнний фактор як змінну впливу, практично не існує.

Окремої уваги потребує удосконалення методичного інструментарію оцінювання ефективності. Більшість досліджень спирається на традиційні статистичні методи (індексний, порівняльний, кореляційно-регресійний аналіз), що дає змогу виявити лише загальні закономірності, але не дозволяє оцінити каузальний ефект державної підтримки. Використання сучасних економетричних підходів – таких як моделі difference-in-differences, propensity score matching, або панельний регресійний аналіз – могло б забезпечити глибше розуміння результативності бюджетних програм.

Крім того, залишається обмеженим доступ до повних і якісних статистичних даних щодо отримувачів державної допомоги, обсягів фінансування та кінцевих результатів їхньої діяльності. Відсутність публічних мікроданих ускладнює здійснення об'єктивного аналізу та порівняння ефективності між різними видами підтримки. Також невирішеним залишається питання інституційної прозорості та моніторингу використання коштів. Наявні звітні форми не завжди дозволяють оцінити ступінь досягнення програмних цілей, а система оцінки ефективності не має уніфікованих критеріїв.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка ефективності державної підтримки аграрного виробництва України з використанням статистичних методів аналізу, що дасть змогу виявити закономірності впливу бюджетного фінансування на результати діяльності сільськогосподарських підприємств. Для досягнення поставленої мети дослідження передбачає послідовне вирішення низки ключових завдань. Перш за все, необхідно систематизувати та проаналізувати сучасні інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектору в умовах воєнних дій. Далі, використовуючи офіційні статистичні дані, слід дослідити динаміку фінансування аграрного виробництва та структуру державних витрат за програмами підтримки. Наступним етапом є здійснення кількісної оцінки ефективності державної підтримки через застосування методів кореляційно-регресійного та індексного аналізу для вимірювання її впливу на ключові економічні показники (прибутковість, урожайність, обсяг

виробництва). На підставі проведеного аналізу необхідно виявити критичні проблеми та дисфункції у механізмах розподілу та використання бюджетних коштів. Кінцевим завданням є розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення результативності державної політики фінансового забезпечення аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна підтримка є життєво важливим інструментом для збереження аграрного потенціалу та продовольчої безпеки України в умовах війни. Сучасна політика фінансового забезпечення агробізнесу постійно адаптується. Основні напрями підтримки сфокусовані на доступі до фінансів (пільгові кредити, гранти), компенсації витрат (техніка, насіння) та стимулюванні малих господарств. Об'єктивна оцінка результативності цих напрямів є ключовою для ефективного використання бюджетних коштів та забезпечення стійкості галузі.

Пряма бюджетна підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції – передбачає надання субсидій і дотацій, зокрема за програмою «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільгосппродукції», що регламентовано Постановою Кабінету Міністрів

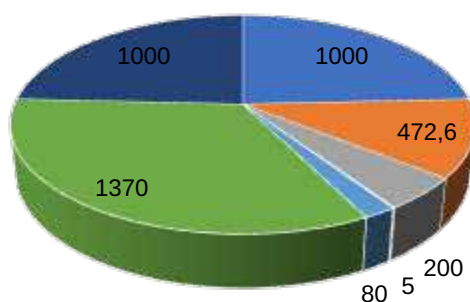
України № 918 від 16 серпня 2022 р. «Про використання коштів для надання підтримки фермерським господарствам» [1].

Сільське господарство визнано однією з найбільш постраждалих галузей через окупацію територій, інтенсивні бойові дії та логістичні перешкоди. Ці фактори спричинили руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, обвал валових зборів, скорочення експорту сільськогосподарської продукції. Фактично, посівна площа озимих культур під урожай 2024 року (6,19 млн га) свідчить про значне скорочення аграрного виробництва: вона менша на 31,9% порівняно з довоєнним показником 2022 року (9,09 млн га), згідно з даними Держстату [6].

У Державному бюджеті України на 2025 рік було закладено понад 6 млрд гривень на підтримку аграрної сфери. Розглянемо напрями виділення коштів на підтримку аграрної сфери, що передбачались Держбюджетом на рисунку 1.

Завдяки державній підтримці агропідприємства мають можливість не лише зберігати свою стійкість в умовах воєнних дій, але й продовжувати розвиток. Для того, щоб допомогти компаніям аграрного сектору орієнтуватися в ринкових змінах та впроваджувати світові підходи до сталого розвитку, постійно ведеться

Виділені кошти за напрямками

- на розвиток тваринництва й агропереробної галузі
- на виплату дотацій на гектар сільгоспвиробникам і на утримання корів, овець та кіз
- на відновлення і будівництво меліоративних систем
- на компенсацію ЄСВ сімейним фермерським господарствам
- на надання пільгових безвідсоткових кредитів фермерським господарствам
- на видачу грантів, зокрема, на сади і теплиці
- на розмінування сільськогосподарських земель

Рис. 1. Напрями виділення коштів на підтримку аграрної сфери, передбачених Держбюджетом України на 2025 р. (млн. грн)

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

активний аналіз і прогнозування ринкових трендів. Крім того, з метою підтримки аграріїв, здійснюється безперервний пошук можливостей для залучення фінансування через участь у різноманітних національних та міжнародних програмах. Це дає підприємствам змогу розширювати свою діяльність та під-

вищувати ефективність роботи. З огляду на отримані результати цього аналізу та визначені тенденції, доцільно сфокусувати увагу на певних державних і донорських програмах, які є найбільш сприятливими для підтримки агросектору в Україні. Розглянемо державні програми, доступні аграріям, в таблиці 1.

Таблиця 1

**Державні програми для підтримки аграрного бізнесу
в умовах надзвичайних ситуацій в 2025 році**

№	Назва державної програми	Суть програми
1	2	3
1	Урядова програма Грант на розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства	Програма «Грант на сад» – це урядова ініціатива, доступна через «Дію», що пропонує фінансову допомогу до 400 тис. грн/га для розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства. Претендувати на грант можуть підприємства і приватні підприємці. Для участі необхідні: оформлена ділянка, детальний проект з планом розвитку, а також фінансове забезпечення (підтвердження наявності власних чи додаткових коштів).
2	Грант на переробне підприємство	Урядова програма «Грант на переробне підприємство» спрямована на підтримку створення та розвитку переробних потужностей. Вона доступна громадянам, ФОПам та юридичним особам. Максимальний розмір фінансування сягає 8 мільйонів гривень і може бути витрачений на обладнання та оборотний капітал. Ключові умови: отримувачі зобов'язані створити 5–25 нових робочих місць та працювати не менше трьох років. Держава покриває 50% вартості проекту, а для підприємств у зонах бойових дій – до 80%. Заявки приймаються постійно через портал «Дія».
3	Грант на теплицю	Урядова програма «Грант на теплицю» спрямована на розвиток тепличного господарства та створення робочих місць. Програма доступна ФОПам та юридичним особам, за винятком тих, що працюють у зонах активних бойових дій чи окупації/ Необхідна умова – ділянка сільськогосподарського призначення має бути у користуванні мінімум 7 років. Розмір гранту залежить від площі теплиці і становить від 2 до 7 млн грн, покриваючи до 70% вартості проекту. Отримувач зобов'язаний працювати мінімум 3 роки, забезпечити зрошення та створити не менше 4 постійних і 10 сезонних робочих місць на 1 га. Заявки подаються через портал «Дія».
4	Субсидія на оброблювані угіддя	Починаючи з 12.02.2025 року, через Державний аграрний реєстр (ДАР) здійснюється прийом заявок на бюджетну субсидію для підтримки фермерів. Субсидія становить 4 тис. грн. на гектар і призначена для малих та середніх господарств (від 1 до 120 га сільгоспугідь). На цю програму у Держбюджеті на 2025 рік передбачено 4,726 млрд гривень. Ключова умова: аграрій не повинен був отримувати аналогічної допомоги у 2024 році.
5	Гранти на підтримку агрегаційних моделей у ягідництві та овочівництві	Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) за підтримки ЄС та Мінагрополітики ініціювала програму для малих і середніх агропідприємств. Загальний бюджет ініціативи становить 150 тис. доларів. Заявки приймаються до 17.03.2025 року. Пріоритет надається господарствам західних областей, що дотримуються екологічно стійких практик. Окрім фінансів, учасники отримають технічну та консультаційну підтримку.

Продовження Таблиці 1

1	2	3
6	Допомога українським фермерам у закупівлі насіння зернових	Програма ФАО, фінансована урядами Німеччини та Франції, була спрямована на сезонну підтримку малих фермерів, найбільш постраждалих від війни. Вона передбачала надання ваучерів на 1000 доларів США для закупівлі якісного насіння зернових. Пріоритетними є жінки-керівники та фермери, які працюють поблизу фронту. Прийом заявок здійснювався до 26.01.2025 року.
7	Програма надання рукавів для тимчасового зберігання зерна на 200 т. кожен	Програма, що фінансується урядами Канади, Японії, США та Mindereroo Foundation (через USAID). Допомога надається господарствам, що обробляють від 50 до 10 000 гектарів у дев'яти областях. Оскільки це була тимчасова, сезонна ініціатива, аграріям варто відстежувати оновлення щодо подальших подібних програм.
8	Фінансова допомога домогосподарствам, що здійснюють сільськогосподарську діяльність, та дрібним фермерам Mercy Corps	Міжнародна гуманітарна організація Mercy Corps, за фінансової підтримки Фонду Говарда Г. Баффета, реалізує програму відновлення сільськогосподарської діяльності для місцевих родин та ВПО, постраждалих від війни. Допомога (в середньому 3000 доларів США) доступна особам, які зареєстровані на територіях бойових дій, чи проживають на підконтрольних Україні землях у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Харківській та Херсонській областях (за винятком зон високого ризику).
9	Фінансова допомога малому та середньому бізнесу у сфері сільського господарства Mercy Corps	Програма Міжнародної гуманітарної організації Mercy Corps для відновлення сільськогосподарської діяльності фермерів та агробізнесів, постраждалих родин, ВПО. Середній розмір допомоги – 75000 доларів США, сума може бути скоригованою. Програма охоплює Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Миколаївську, Харківську та Херсонську області (окрім зон активних бойових дій). Кінцевий термін подання заявок – 29.12.2025 року.

Джерело: сформовано авторами на основі [1]

Державна програма часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва (відома як програма «25% компенсації» або частина ініціативи «Зроблено в Україні») залишається одним із найбільш стабільних та системних інструментів підтримки агросектору та національного машинобудування за останні роки, включно з періодом повномасштабної війни. Компенсація вартості сільськогосподарської техніки, обладнання та матеріалів вітчизняного виробництва проводиться в рамках закону про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Закон України № 985 IX від 5 листопада 2020 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції» [8].

Розглядаючи структуру державних витрат за програмами підтримки агробіз-

несу у 2024-2025 роках, встановлено, що у 2024 році загальний обсяг бюджетної підтримки аграрного сектору складав приблизно 7,075 млрд грн. З них значна частина коштів спрямована на виплати «Зимової єПідтримки». Проект державного бюджету на 2024 рік містив майже 31 млрд.грн на підтримку суб'єктів господарювання, зокрема основні напрямки були: компенсація вартості сільгосптехніки та обладнання (1 млрд. грн), стимулювання створення індустріальних парків (1 млрд.грн), підтримка інвестиційних проєктів із значними інвестиціями (3 млрд.грн), компенсація витрат на розмінування земель с/г призначення (2 млрд.грн) та інші.

У 2025 році заплановано збільшення обсягу підтримки агросектору – зокрема передбачено 10,9 млрд грн бюджетної допомоги, з яких приблизно 43 % можуть покриватись міжнародними фінансовими організаціями. Отже, серед ключових програм 2025 року є «Підтримка фермерських господарств та інших

виробників сільськогосподарської продукції» – 4,726 млрд грн. та «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» – 1,205 млрд грн, зокрема спрямування на розвиток тваринництва та переробки [9].

Таким чином, структура державних витрат у зазначений період включає основні компоненти: пряма дотаційна підтримка виробників, компенсація вартості техніки/обладнання, інвестиційні проєкти, програми підтримки тваринництва та переробки, а також міжнародне фінансування як додаткове джерело.

Ще одним напрямом фінансової допомоги є податкові, кредитні та інвестиційні інструменти – держава стимулює розвиток аграрного бізнесу через пільгові кредити, гранти та інші форми фінансування, з метою модернізації виробництва та збільшення доданої вартості. Зокрема, законодавчі зміни передбачають підтримку переробної галузі. На сьогодні створено і функціонує Закон України № 3980 IX від 19.09.2024 р. «Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр»», що забезпечує публічну реєстрацію отримувачів допомоги та підвищення прозорості розподілу коштів з метою налагодження механізму цифрового обліку та прозорості отримання допомоги.

Державне фінансування аграрного сектору є ключовим чинником стабілізації та розвитку сільського господарства України, особливо в умовах воєнних дій та нестабільності ринкових умов. Аналіз динаміки програм державної підтримки свідчить, що їх реалізація має безпосередній вплив на обсяги виробництва, прибутковість підприємств, урожайність та рівень зайнятості в сільській місцевості.

По-перше, збільшення обсягів фінансування через бюджетні програми та пільгове кредитування стимулює розширення виробництва, модернізацію матеріально-технічної бази та впровадження нових технологій у рослинництві й тваринництві. Це, у свою чергу, забезпечує підвищення урожайності основних культур на 8–12 % у господарствах, що отримують підтримку (за даними Мінагрополітики, 2024 р.).

По-друге, прибутковість аграрних підприємств зростає завдяки компенсаційним механізмам (зокрема, компенсації вартості техніки, здешевленню кредитів і дотаціям на виробництво молока, м'яса та овочів). За оцінками Державної служби статистики, рівень рентабельності підприємств, які отримували державну підтримку у 2023–2024 рр., у серед-

ньому на 5–7 п.п. вищий, ніж у підприємств без такої допомоги.

По-третє, фінансування інвестиційних програм і грантів на розвиток фермерських господарств сприяє збереженню робочих місць і створенню нових у сільській місцевості. Згідно з оцінками Міністерства економіки України, близько 12 % приросту зайнятості у сільському господарстві у 2024 р. було забезпечено саме завдяки державним програмам підтримки.

Таким чином, фінансова підтримка аграрного виробництва має мультиплікативний ефект: вона не лише підвищує виробничі показники, але й забезпечує соціально-економічну стабільність сільських територій, створює передумови для зростання внутрішнього продовольчого потенціалу та експорту.

Державне фінансування агросектору чинить вимірний позитивний вплив (табл. 2) на окремі показники діяльності господарств (особливо коли підтримка спрямована на інвестиції в техніку, насіння, тваринництво або пільгові кредити). Однак через зовнішні шоки (втрата площ, мінування земель, логістичні обмеження) й неоднорідність механізмів розподілу ефект на національному рівні є варіабельним і часто статистично неоднозначним – для точного розмежування ефектів потрібні панельні мікродані та каузальні методи оцінки.

Аналіз практики реалізації програм державної підтримки засвідчує наявність низки системних недоліків, які обмежують їх вплив на стійкість та конкурентоспроможність аграрного виробництва. Однією з ключових проблем є недостатня прозорість і контроль за використанням бюджетних коштів. Часто відсутній належний моніторинг результатів реалізації програм, що створює ризики нецільового використання фінансування. Крім того, спостерігається нерівномірність доступу до державної підтримки, коли значна частина коштів спрямовується великим агрохолдингам, тоді як малі та середні сільськогосподарські підприємства залишаються поза увагою державних програм. Це знижує їх фінансову стійкість і стримує розвиток сільських територій.

Важливим стримувальним чинником також є надмірна бюрократизація процедур отримання допомоги. Процеси подання заявок, підтвердження права на фінансування та звітування про його використання є складними й часом непрозорими, що обмежує участь невеликих фермерських господарств. Окрім того,

Таблиця 2

**Вплив фінансування програм підтримки аграрного виробництва
на окремі фактори економіки**

Показник	Спостережений/очікуваний вплив фінансування	Короткий коментар
Обсяг виробництва	Позитивна кореляція у окремих напрямках; загальна динаміка залежить від площ і воєнних ризиків	Дотації, пільгові кредити та інвестиційні програми сприяють відновленню площі обробітку та розширенню виробництва у регіонах де доступні ресурси. Проте загальний, обсяг виробництва у 2023–2025 скоротився значно внаслідок війни; відновлення залежить від повернення та розмінування земель.
Прибутковість (рентабельність)	Підтримка пов'язана зі зростанням прибутковості в бенефіціарних господарствах (позитивна, але варіабельна).	Аналітичні дослідження вказують на те, що отримувачі субсидій/компенсацій в середньому мають вищий рівень рентабельності, але ефект неоднорідний і часто статистично незначущий без контролю інших факторів.
Урожайність	Можливе зростання урожайності у господарств, що інвестують у техніку/насіння; проте загальний тренд сильно залежить від клімату та воєнних ризиків.	Інвестиції в оновлення техніки та агротехнології (часто за рахунок державних програм або пільгових кредитів) підвищують продуктивність на окремих господарствах; одночасно втрати площ і руйнування інфраструктури стримують середній показник по країні.
Рівень зайнятості в сільській місцевості	Підтримка сприяє збереженню та частково - зростанню зайнятості; ефект локальний і залежить від типу програми.	Інвестиційні проєкти і програми розвитку дрібних господарств сприяють створенню робочих місць у агро- та переробному секторі; одночасно автоматизація та концентрація можуть знижувати зайнятість у довшому терміні. Відновлення зайнятості також обмежується демографічними та воєнними факторами.

Джерело: сформовано авторами на основі [4]

відсутність системної оцінки результативності програм після їх завершення не дозволяє державним органам своєчасно вносити корективи в політику підтримки, виходячи з фактичних економічних ефектів.

З метою підвищення ефективності державної підтримки аграрного бізнесу необхідним є удосконалення механізмів управління бюджетними ресурсами. Передусім слід посилити моніторинг, аудит і аналітичний супровід програм за допомогою інструментів Державного аграрного реєстру. Важливо забезпечити розширення цифрових сервісів для автоматизації процесів подання заявок і звітності, що підвищить доступність підтримки для дрібних виробників.

Додатково доцільно запровадити систему оцінювання ефективності програм на основі чітких результативних показників, таких як приріст виробництва, підвищення рівня

зайнятості чи покращення експортного потенціалу. Важливим аспектом є також забезпечення справедливого розподілу бюджетних коштів між великими, середніми та малими виробниками, що сприятиме розвитку конкурентного середовища у сільському господарстві. Нарешті, посилення інформаційної відкритості щодо механізмів і результатів державної підтримки дозволить підвищити довіру до державної політики та мінімізувати ризики корупційних зловживань.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що державна підтримка аграрного виробництва в умовах надзвичайних ситуацій є ключовим інструментом забезпечення продовольчої безпеки, стабільності та конкурентоспроможності вітчизняного агробізнесу. Аналіз сучасного стану фінансування аграрного сектору свідчить про позитивну динаміку зрос-

тання обсягів бюджетних асигнувань, однак їх ефективність залишається недостатньою через фрагментарність програм, відсутність належного контролю за результатами та нерівномірність розподілу коштів між групами виробників.

Використання статистичних методів дало змогу оцінити взаємозв'язок між обсягами державної підтримки та основними економічними показниками галузі – виробництвом, прибутковістю, урожайністю та рівнем зайнятості. Отримані результати підтверджують, що належно спрямоване фінансування пози-

тивно впливає на розвиток аграрного виробництва, проте потребує подальшої оптимізації та посилення адресності.

Отже, для підвищення результативності державної підтримки аграрного сектору доцільно забезпечити прозорість розподілу бюджетних коштів, удосконалити механізми моніторингу ефективності програм, розширити доступ малих і середніх виробників до фінансових ресурсів та впровадити комплексну систему оцінювання економічних наслідків державних інтервенцій із використанням сучасних статистичних інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. BDO.ua: Державна підтримка агробізнесу під час війни, 07.03.2025. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/wartime-state-support-for-agribusiness> (дата звернення: 27.10.2025)
2. Dibrova A. State support for agriculture in Ukraine in the post-war period. *ARE Journal*. 2023. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/707/401> (дата звернення: 24.10.2025)
3. KSE. Market analysis and outlook of Ukraine. 2024. (аналітичний звіт щодо агросектору). URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Market-analysis-and-Outlook-of-Ukraine-2023.pdf?utm_source (дата звернення: 22.10.2025)
4. NISS. Ключові політики та заходи для підтримки аграрного сектора України, аналітика, 30.11.2023. URL: niss.gov.ua (дата звернення: 21.10.2025)
5. Pylypenko D. Assessment of state supports and subsidies efficiency in ensuring financial security of Ukrainian agricultural enterprises. *Black Sea Agrarian Science*. 2025. URL: <https://bsagriculture.com.ua/web/uploads/pdf/Ukrainian%20Black%20Sea%20Region%20Agrarian%20Science,%20Vol%2029,%20No%201,%202025-57-71.pdf> (дата звернення: 20.10.2025)
6. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
7. Діброва А. Д. Державне регулювання сільського господарства: теорія, методологія, практика. Київ: Формат, 2008. 448 с.
8. Офіційний портал Верховної Ради України: У 2024 році Уряд розширить програми підтримки бізнесу. 09.01.2024. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245429.html (дата звернення: 22.10.2025)
9. Офіційний портал Верховної Ради України: У Державному аграрному реєстрі (ДАР) вже зареєстровано понад 200 тисяч користувачів. 01.04.2025. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/260678.html> (дата звернення: 25.10.2025)
10. Русанюк В.В. Метрики показників ефективності державної підтримки малого підприємництва в аграрному секторі. *Економіка АПК*. 2021. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomikaapk_2021_06_p_117_127.pdf (дата звернення: 27.10.2025)
11. Ставнича Л. Аналіз ефективності державних субсидій для розвитку сталого сільського господарства в Україні. APD/аналітичний звіт 2021–2022 (звіт). Київ. APD/APB/09/2021. С. 81. URL: apd-ukraine.de (дата звернення: 28.10.2025)

REFERENCES:

1. BDO.ua: Derzhavna pidtrymka ahrobiznesu pid chas viiny, 07.03.2025 [BDO.ua: State support for agribusiness during the war, 07.03.2025]. Available at: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/wartime-state-support-for-agribusiness> (accessed: 27.10.2025)
2. Dibrova A. (2023). State support for agriculture in Ukraine in the post-war period. *ARE Journal*. Available at: <https://are-journal.com/are/article/view/707/401> (accessed: 24.10.2025)
3. KSE. Market analysis and outlook of Ukraine. 2024 (analitichnyi zvit shchodo ahrosektoru) [KSE. Market analysis and outlook of Ukraine. 2024 (analytical report on the agricultural sector)]. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Market-analysis-and-Outlook-of-Ukraine-2023.pdf?utm_source (accessed: 22.10.2025)

4. NISS. Kliuchovi polityky ta zakhody dlia pidtrymky ahrarnoho sektora Ukrainy, analityka, 30.11.2023 [NISS. Key policies and measures to support Ukraine's agricultural sector, analysis, 11/30/2023]. Available at: www.niss.gov.ua (accessed: 21.10.2025)
5. Pylypenko D. (2025). Assessment of state supports and subsidies efficiency in ensuring financial security of Ukrainian agricultural enterprises. *Black Sea Agrarian Science*. Available at: <https://bsagriculture.com.ua/web/uploads/pdf/Ukrainian%20Black%20Sea%20Region%20Agrarian%20Science,%20Vol%2029,%20No%201,%202025-57-71.pdf> (accessed: 20.10.2025)
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>
7. Dibrova A. D. (2008). Derzhavne rehulivannia silskoho hospodarstva: teoriia, metodolohiia, praktyka [State regulation of agriculture: theory, methodology, practice]. Kyiv: Format, 448 s.
8. Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy: U 2024 rotsi Uriad rozshyryt prohramy pidtrymky biznesu. 09.01.2024 [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine: In 2024, the Government will expand business support programs. 09.01.2024]. Available at: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245429.html (accessed: 22.10.2025)
9. Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy: U Derzhavnomu ahrarnomu reiestri (DAR) vzhe zareiestrovano ponad 200 tysiach korystuvachiv. 01.04.2025 [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine: more than 200 thousand users have already been registered in the State Agrarian Register (DAR). 01.04.2025.]. Available at: <https://www.rada.gov.ua/print/260678.html> (accessed: 25.10.2025)
10. Rusaniuk V.V. (2021). Metryky pokaznykiv efektyvnosti derzhavnoi pidtrymky maloho pidpriemnytstva v ahrarnomu sektori [Metrics of the effectiveness of state support for small businesses in the agricultural sector]. *Ekonomika APK*. Available at: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomikaapk_2021_06_p_117_127.pdf (accessed: 27.10.2025)
11. Ctavnycha L. Analiz efektyvnosti derzhavnykh subsydii dlia rozvytku staloho silskoho hospodarstva v Ukraini. APD/analytichniy zvit 2021–2022 (zvit) [Analysis of the effectiveness of state subsidies for the development of sustainable agriculture in Ukraine. APD/analytical report 2021–2022 (report)]. Kyiv. APD/APB/09/2021. S. 81. Available at: www.apd-ukraine.de (accessed: 28.10.2025)

Дата надходження статті: 03.11.2025
Дата прийняття статті: 14.11.2025
Дата публікації статті: 24.11.2025